

ЦИЈЕНА:
За Црну Гору на годину 8 перпера, на по године 4 перпера.
За Аустро-Угарску Босну и Херцеговину на годину 12 перпера на по године 6 перпера.
За све остале земље годишње 20 франака у злату, на по године 10 франака у злату.
Претплата се прима само у годишњим и полугодишњим роковима.
Поједини број 20 пара за Црну Гору, — за Иностранство 25 пара.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Власник: Државна Штампарија

Издаје суботом

Одговорни уредник: М. Павловић

Претплата се шаље непосредно Администрацији „Глас Црногораца“ на Цетиње, а коме је најчешће г. Вељко Рамадановић, к. и. агенту у Котор.
Дописи се шаљу Уредништву. Рукописи се не враћају.
Огласи се шаљу Администрацији и наплаћују се: за сваку ријеч или број од пет цифара из пет полова по 4 пара за први пут, а за сваки даљи пут по 2 пара, из виших слова сразјерно више. Најмањи оглас наплаћује се 1 перпер. — Осим напријед-именоване цијене од ријечи, наплаћује се по закону о таксима још по 50 пара за свако поједино оглашавање.

Дворске и дипломатске вијести

— Чланови Краљевске Породице велику пажњу и интересовање показују за рањенике, обилазећи их готово посведневно доносећи им разне понуде и потребе и настојавајући да им што више олакшају и ране ублаже.

— Њено Краљ. Височанство Књагиња Наталија приликом свог боравка на Тополици, гдје се налазио Њег. Краљ. Височанство Књаз Мирко, у четвртак је на дворском јахту учинила излет до Улциња, када је посјетила болнице руског Црвеног Крста распитујући се о стању рањеника.

— Њихова Краљ. Височанства Књаз Мирко и Књагиња Наталија допутовали су на Цетиње.

Рат на Балкану

— Кор-Виро —

Беч, 14. фебруара. — „Политичка Кореспонденција“ доноси из Лондона да стање ствари производи утисак да се крај рата приближује. Пристанак Порте на савјет велесила и отпочињање преговора блиски су.

Лондон, 14. фебруара. — „Рајтер“ побија вијест да Италија преговара са Турском о уступању острва Родоса, Лероса и Штмпалије.

Рим, 14. фебруара. — „Стефани“ јавља да је Бугарска пристала не само на посредовање но и на коначно ријешење велесила у спору са Румунијом; ове сад проучавају питање да ли ће Румунија такође пристати на коначно ријешење што би дозволило брже и сигурније ријешење.

Софија, 14. фебруара. — Министар Гика отпутовао јутрос у Букурешт да лично рапортира.

Цариград, 14. фебруара. — Према сигурном извору, Италија ће кроз два три дана исплатити Турској 50 милиона франака у име капитализације прихода јавног дуга Либије сходно Лозанском уговору; од те своте државна ће благајна добити 9.800.000. — Командант мјеста позвао је пет официра, који припадају лиги антимиладотурској, да се у року од 48 сати пријаве, иначе ће бити избрисани из војске. Међу њима се налазе бивши командант мјеста Сафет и префект полиције Расик. — Рђаво вријеме спречава све операције на бојишту.

Софија, 14. фебруара. — Званично се саопштава: пошто је престала ратна потреба, то је сједиште врховне команде пренесено из Скопља у Ниш.

Солун, 14. фебруара. — Грци су протегли блокаду до Драча.

Лондон, 15. фебруара. — Амбасадорима су држали по подне сједницу под предсједништвом Николсона. „Рајтер“ сазнаје из дипломатских кругова како се може предвидјети општа сагласност између велесила односно главних проблема разграничавања Арбаније, то продужење ратног стања а особито војни положај Скадра отежавају у овом моменту стварање формалних

и дефинитивних одлука. Кад би се мир једном закључио, то би се исправљања потоњих недјеља и предлози који су тада подносили, а који су произвели велики попуст, вјероватно би се свршили брзим и пријатељским сређењем. Успркос духа помирљивости и солидарности, о чему су велесиле дале доказа у тим преговорима, ипак не треба очекивати да ће се разни споразуми у начелу односно извјесних дјелова Арбаније моћи претворити у одлучне споразуме докле положија створен продужењем рата не би постао мање неизвјестан.

Цариград, 15. фебруара. — На Чаталци и Булаиру никакве измјене. Јуче је непријатељ лако бомбардовао Једрене.

Софија, 15. фебруара. — Све операције на бојишту обустављене су ушљед великих непогода и снијега.

Биоград, 15. фебруара. Бугарски ђенерал Паприков приспио је овдје у чисто војној мисији.

Париз, 15. фебруара. — Новине доносе вијести из полузваничног извора да се у Петрограду воде повјерљиви и полузванични преговори између министра бугарског и представника турског, у погледу закључења мира, између Турске и балканских држава. Влада руска не учествује у преговорима.

Берлин, 16. фебруара. — Царица, принцеза Викторија Лујза и принц Крнест Август отпутовали су вечерас у Гмунден.

Софија, 16. фебруара. — Бугарски реморкер задржао је јуче параброд руски који је из Констанце крећао за Цариград натоварен житом.

Лондон, „Рајтер“ сазнаје да је Румунија предала велесилама своју ствар, али не без резерве, пристајући на посредовање велесила са извјесним ограничењима. Бугарска је међутим обећала да ће признати арбитражу, те стога ако Румунија остане при свом становишту, то ће и Бугарска формулисати свој одговор према одговору румунском.

Биоград, 16. фебруара. — Бив. чиновник Светозар Гавриловић, осуђен на смрт због шпијунаже, јутрос је стријелан.

Биоград, 16. фебруара. — Бугарски ђенерал Паприков посјетио је Пашића и министра војног Божановића.

Цариград, 16. фебруара. — Арбанаска колонија изабрала је три члана, који ће ју заступати на арбанаском когресу у Трсту.

Атина, 16. фебруара. — Грчки разрушач „Атос“ заробио је на уласку порта Валоне турску једрењачу „Моравију“, која је долазила са 1000 тона ориза, кафе и цукра из Александрије. Једрењача је одведена на Крф.

Руско-француски савез

Поводом избора г. Поанкареа за Предсједника француске републике измијењени су телеграми између Цара Николе и новог Предсједника у ово доба врло значајни; а тако исто су поновљени приликом устоличења новог Предсједника, ком

је Цар у исто доба послао свој највиши орден Св. Андрије. Тим поводом „Н. Времења“ пише:

„Европа преживљује сада трудне дане. Рат за слободу Балкана ослабио је обранбену силу балканских савезника на северној граници, а груба себичност сусједа открила се до дна. Не мислећи о будућности, без обзира на најзаконитије интересе народа ни чак на добро сопствених држава, славољубиви политичари пружају руку на туђу имовину. Они су готови ради привидне славе пролити крв неогворних народа, који желе уздржати мир, но који су наоружани од главе до пете за рат, који није потребит никоме осим славољубивим политичарима. Напад са сјевера на Балкан наступио би неизбјежно, да супрот тој преступној замисли не стоји руско-француски савез — треба додати — и тројни споразум. О њихову снагу разбивају се сви покушаји свих мутиша јевропског мира. Нова свечана потврда чврстоће и силе руско-француског савеза у таквим приликама појављује се драгоцијеним прилогом у ствари општег мира.

„Ма како да је жалосно, али треба признати, да не мали дно одговорности за данашње узнемирени и опасни положај пада на руску дипломатију. Изгледа да она није довољно оцјењивала силу и чврстоћу двојног савеза и с њим тројног споразума. Да их је познавала, могла је постављати захтјеве, правичност којих, поткријепљена силом тројног јединства, обезбјеђивала им је потпуни успех на опште добро. Колебајући се, не имајући вјере ни у Русију ни у наше односе са Француском и Енглеском, наша дипломатија мјесто одлучних захтјева, постављала је условне жеље, охрабравajući тим средње-јевропску дипломатију на нове претензије.

„Телеграми Господара Императора Предсједнику француске републике и одговори на њих у часу смутње, колебања и неодлучности подчињених власти производе дубоки и одлични утисак. Чврстоћа руско-француског савеза, овим историјским документима поново потврђена и оснажена, значи готовост Русије и Француске, да се заузму са свима силама за мир. Потчињене власти наћиће у њима извор прегнућа, без којег сви њихови напори остали би без успеха, или у најбољем случају, постигли би само полу-успјех.“

Тек је нови Предсједник заузео своје мјесто, прво његово дјело било је именовање г. Делкасеа на мјесто амбасадора у Петрограду, што је учинило велики утисак у политичким круговима, који је утисак повећала посланица Предсједникова, прочитана у сенати и у камари, гдје је била примљена општим одушевљеним одобравањем, особито она мјеста о данашњем положају ушљед балканских догађаја и о сухоземној и поморској сили републике.

Српски Олимп

Након пуне сто и три године иза првог неуспјелог покушаја, ево се, Богу хвала, сретно остварава снасносна замисао Великог Карађорђа! С осветом страшног и крвавог Косова, дични соколови Карађорђева уука, краља Петра, постигоше у овом славном рату, главни увјет велике идеје „врховног војда“ и „оца Србије“ Карађорђа, за обнову старе славе и величине, — здружење граница двију слободних српских држава. Преко новопазарског санџака пружише они братске руке витешким Црногорцима и љутим мачем избихе за навијек „клин“ у словенско месо, ударен од новијех душмана слободе српске и уједињења још онда, кад су обе државе српске, ратујући у исто доба, свака на својој страни саме и својим силама још и о трагу тридесет и неколико година кадре биле, да скрше ту препреку, и да се нађу у природном и братском загрљају.

И као што су отрагу стотину и три године, Црногорци, са сузама големе радости грлили браћу своју из Србије, и дивили се надање онда још примитивним топовима њиховим, кад су они, невољни, могли да о том и таком оружју само сањају у својој љутој невољи и ос-

кудици и најпростијих пушака, тако су и у овом славном балканском рату браћа исте мајке полетјела у свети и нераздржани загрљај за живот и за смрт, савладавши много веће потешкоће, уз прикос старим и новим душманцима, а јуначки Црногорци су се не мање дивили реду и сваком напретку браће из Србије, а у првом реду њиховој чувеној у свијету и прослављеној артиљерији. Као што су онда, при првом састанку, иза проласти старе српске државе, у омањим бојевима помијешали братску крв за слободу и уједињење, тако су и овом сретном приликом, у већим размјерама заједнички војевали, па ево их и сад, иза прекинутог примирја, спремих и вољних, да још више жртве принесу за идеју, која најдјачава ипак и најмоћније по свом положају, њихове личне интересе и амбиције, као и све могуће покушаје малих и великих душмана са стране, — силом нераздржне везе крви и језика! Док пишемо ове ретке, сигурно се већ у велике лијева крв код задружене браће на Тарабошу и око Скадра, да уједињеним силама задобију тај горди град и да у темељу обновиће велике зграде државне развију проводиче братске неслоге и зависти, тих големих узрока наших вјековних невоља и јада да се на њима подигне силна и јака у својој унутрашњости држава српско као што је, по нашој народној pjesми и легенди, један од Мрњавчевића зазидао био у темељу старог Скадра своју жену, и ако потпуно праву и невину, само да се одрже темељи града, и да виле обноћ не поруше оно што би браћа преко дана саградила. Баш у ово доба, кад не може више да спори ни онај, чија је себичност већа од силе и моћи, да се не може ништа без браће, и да само удружена браћа могу да савладају све потешкоће, долазе нам и сами собом на памет гласови, пронесени о захтјевима Аустрије, да јој се уступи брдо Ловћен као накнада за пристанак, да се Салар придружи Црној Гори. Не упуштајући се сада у питање, зашто неке државе желе и захтијевају, да се створи велика Арбанија без идеје и желе јединства, без способности за самосталан државни живот самих арбанаских племена, зашто би се толико извикана неприкосновеност тобожињег арбанаског територија могла ипак да жртвује за кршевито брдо Ловћен; ми ће мо само да пронесемо што пише о Ловћену и његовој вриједности за Црну Гору и цио српски народ наш прослављени књижевник и pjesник Љуба Ненадовић у својим писмима са Цетиња 1878. „О Црногорцима“, јер сјенимо, да то није на одмет, но баш у нужно да се опет изнесе надање ради оних, који то никако нијесу од прије читали.

Ево како он пише о Ловћену: „Хоћу да вам говорим о Ловћену, о лијепом црногорском бријегу. Прво што путнику пред очи изађе, то је он; прву црногорску ријеч коју чује, то је његово име, прва стона црногорске земље, на коју стане, то је камен од Ловћена. Куда се год макнете, видите га; то је поларна звијезда за Црногорце. По њему познају се лијени дани и буре, о њега се ломе громови и олује, а он вјечито стоји. — Ловћен зајавио је јадранско море да не тече боље, он га је зауставио да не рони обале српске: Као Херкул успавао се и стоји на вјечној стражи. Хиљаде година ударају о њега таласи туђега мора и туђега језика, а на њему се ништа не познаје. Црногорац, кад погледа на Ловћен, његово срце ојача, лице му се разведри и весело повиче: „ништа нас не може срушити!“ Црногорац, кад полази у туђ, далеки свијет, пошљедни камен што види од свог завичаја, то су врхови Ловћена; он подигне своју капу и са тешким уздицајем рекне: Збогом Ловћене, збогом кућу моја! — И кад више не може да види Ловћен он од жеље гледа облаке над њим. Лаки бродови носе га у две стране свијета: куд год прође, види клисуре и планине, али слику свога Ловћена нијде не види; он планински син, ни у једној туђој планини не налази дивоте.

Ловћен је особит и својом висином и својим изгледом; цар међу бреговима крунисан је „Горким Вијенцем“. — Дуго сам негда стајао, и ћутећи, с неком побожношћу, гледао чувени Парнас; али

да то не бјеше бријег, на ком је прошлост означила бистре изворе свих наука, прошао бих поред њега као поред сваког обичног брда. Узалуд сам на Парнасу тражио да видим чуда и њепоте, што су поезију Јелина и свих народа на себи привукли; нема их. Ловћен је дружичи: као магнет привлачи вас к себи, с вашим погледом и вашу душу подиже на своје висине. Ниједан путник неће поред њега морем проловити, а да се не осарне и да не запита: какав је оно бријег? — Прве и пошљедње сунчане зраке на њему се виде; први облаци и громови од њега се крећу; последице буре и олује први комад ведрога неба њему се јави. Ноћу, мислите, да се плаво небо на њега наслоњило, рекли бисте да су звијезде по врху његовом попадале; кад мјесец залази, учини вам се да његове стијене ударе и ту се здружи и угаси. Камени врх његов изгледа као круна, као црква без звоника, као гробница бијелим платном покривена.

А и шта је друго тај лијен врх Ловћена, него највећа и најчуднија гробница на цијелој овој земљи. Ту је гроб pjesника неувелога „Горскога Вијенца“. Ту на тој висини, у тој страховитој самоћи, сахрањен је Раде (Петар II.), владика и господар Црне Горе. Громови и морски ветрови једини су који ту тишину потресају. Он је и гробом својим надвисоо друге. Ловћен је уздигао његов гроб више свих гробова на овом свијету, а његов гроб уздигао је Ловћен, више свих словенских брегова; претворио га у Олимп, у храм, гдје се српске виле скупљају. На дну Ловћена он је угледао овај свијет, на врху Ловћена гледа га овај свијет. То је планина његовог дјетинства, његове младости, његове поезије.

Од Бурђева дана до Митрова дана, до првога снјега, Ловћен престане бити пустиња. Како у прољеће топло сунце огрије, сав Ловћен обузме густа планинска трава. Простране букове шуме оживе и прожуборе. Од Бјелоша до Жањева Дола, четири сата, и уздуж, од Његуша до изнад Будве, пуних шест сата простора, покриву га стада ована. Свако сусједно племе има своје означене стране, шуме, долове и пашњаке; има своје катуње (станове). Огуда се и сав овај предјео зове катуњски округ. То је срце Црне Горе, одатле су почињала сва она дјела, која су Црну Гору одржала и увеличала. Што су Московни у великој Русији, то су Катуњани у Црној Гори. Ловћен је њихов Кремљ, њихов Синај. Одважни свјесни и у свакој невољи досјетни, нијесу нигда очајали. Ко одрасте на ловћенским висинама тај се навикне и зна да се цијелог живота, у свим својим пословима, у сваком злу и добру, одржи на висини. Више од хиљаде година они, свакога прољећа, са својим стадом, излазе на Ловћен, а сваке јесени слазе у своја села, тако су живјели у вријеме Немањића, тако су живјели у вријеме Црнојевића, тако живе и данас. Ниједна непријатељска нога није корачила у ту њихову светињу.

На сред ловћенске планине, у једној питомој дољи, жубори чувени извор, што се зове: Иванова корита. Ту, у свако доба љетњег дана, видите гомиле оваца, долазе, да се из дугачких букових корита напоје. Ту су били станови Ивана Црнојевића; по његовом имену и зове се та вода. Могао је одатле гледати домове, како Турци, по равнио Зети, пале његове градове и руше његову државу. Душан,

у својој младости, кад је био краљ у Зети, последице дова одмарао се крај тога извора, и жалио се својим војводама: како му се досадило ловити срне и дивље вепрове; као велики Александар жалио се на свога оца, који га не пушта да ратује и да земље осваја. Одатле је он гледао на истог и сањао да види Византију пред својим ногама. — Ту је владика Данило међу главарима први пут изрекао ријечи, да треба уништити Турке у Црној Гори. — Свети Петар (владика Петар I.) у својој старости излазио је и бавио се крај тога студена, да своју цетињу тишину и самоћу промијени са ловћенском тишином и самоћом Још странцима показују она мјеста, гдје је успут најрадије ноћинуо; још показују она лијепа и граната дрвета, која је он благословио. Та дрвета и сада свако поштује; нема Црногорца, који би дијече сјекиру, да им најмању грану одсјече. Кад пролазите ту, они ће вам рећи: „Под тијем дрветом одмарао се Свети Петар, и проклео га ко дирне.

„Од Иванова корита, десет минута даље, отвори се, у сред шуме, велика пољана. При дну тога чуднога зеленила црне се неке старинске зидине. То је мјесто зове Црквине. Од Котора, Његуша и Цетиња догле се може доћи на коњу. Кад сте се догле, по мучном путу, испели, чинило вам се, да сте све висине прошли; али тек одатле, као неку пирамиду више себе видите Језерски врх. Два часа сата треба вам још, да се уз ту голу стијену пењете. Под самим врхом морате се објема рукама придржавати, док се услужете на ону висину гдје је владичин гроб. Штировник и Језерски врх, стоје један према другом; то су два највећа виса ловћенске планине. Језерски врх завршен је као какво шљеме од сто корака дужине десет корака ширине. Кад ту идете чини вам се, да корачате по некој греди која је на облаке наслоњена. На средини тога чуднога врха стоји мала капела од камена, и у њој гробница владике pjesника. Иста капела само је два корака дужа од гробнице, која није укопана, јер је озго сам цијелокупан камен, него је изидана оздо, у висини до више појаса. Ту је положено тијело владичино, а озго широким камењем поплочано. То је мјесто са свих страна високо, а највише се види са Цетиња. У сред љети ту осјећате хладноћу, а често изненада склопе се око нас облаци, све се претвори у пламен: испод сваке ваше стопе муње снјевају, а страховити гомоњи пуцају вам око главе.

Између толико чудноватих мјеста на Ловћену, још ћу вам само једно споменути. Од Иванових корита, за тридесет минута, дођете на саму ивицу простране ловћенске планине, на овом мјесту што се зове Вјетрни млин. То је каменити одсјек, који се сгрмо, као зид, спустио право до самог равног приморја. Први поглед одатле збуни вас: са те омците висине видите под собом доље у равници села и куће као ситно црвено камење, као гомилице бијелог иверја, а море гледате као какво снјежно поље, и оно је изгубило своју величину. То све стоји и ћуги. „Ни по чему не бисте могли рећи да има доље живота! Мало за тим танак облачак пређе преко њих; последице њега учини вам се да се то све миче: зелене равнице крећу се, села и цркве трче, море диже се, да и оно за оним облаком иде. Уклоните се брзо неколико корака на траг са те стрмените ивице, сједите од-

подупру Отрпиева. Отрпиев се сада назва Димитријем и на челу пољских чета извојшти побједу на 21. децембра 1604. над Русима, који су били послани против њега. Али Годунов састави сада нову, јачу војску, која потуче лажног Димитрију на 20. јануара 1605. г. Међутим Борис Годунов није могао искористити ове побједи, јер је кратко вријеме иза тога умро. Многи тврде, да је починио самоубиство. Његова сина Федора ухватили су по заповиједи Отрпиевој и убили га. Уз бурно клицање народа ушао је сада Отрпиев у Москву и дао окрунити и помазати у Кремљу себе и своју жену Марију. Али одмах иза тога завлада у народу силно огорчење против новог владара, који је изводио разна насиља. Ради тога предузе владу над незадовољницима Василије Ивановић, навали на Кремљ и уби цара. Царица и многи племићи бише бачени у затвор.

На 20. маја 1606. признат је царем Василије Ивановић, којег су по његовом родном мјесту, гдје се негда његови пређи као кнезови владали, прозвали Шујским. Али у јулу 1610. свргнут је и он са пријестоља и присиљен, да се склопи у једној самостан. Сада је сачињавало провизорну владу вијеће бојара, који су објелоданили позив, да се ради избора цара сакупе угледни људи у Москви. Репрезентанти племства, свештенства и градова дошли су у Кремље, али се нијесу могли сложити кога ће изабрати. Један бојар је предложио, да се за цара изабере пољски принц, Лзислав, док је већина хтјела владара, који је макар и у далеком роду

ма на те глатке стијене, затворите очи неколико тренутака: може вас тај поглед повући да се и ви напријед кренете, може вам несвјестича наступити, можете се сурвати низ то страховито ждријело у тај Вјетрени млин гдје се само морски и горски ветрови бију и међу. — Шато-бријан, даровити француски књижевник, кад је први пут погледао, како се ријека Нијагара стрлоштава низ високи каменити бријег, умало није и он озго скочио и сурвао се у тај бездан, у ту зајенурену воду. Такве величине у природи привлаче себи величине између људи. Атоми велике душе безобзирце полете, да се сједине са великим створима природе. Ко ће себи између нас моћи пред ставити ону тренутну мисао онога Енгелза, кад је скочио у огњени кратер Везува!

На ловћенским висинама има пространих долова и брда, има урвина и шума, има пећина и дубоких провала, у којима вјечити снјег стоји. Зими ријетко ко излази на Ловћен; љети ријетко ко слази са Ловћена. Приморци који од тешке врућине не могу да дишу, често кажу: ко једно љето на планину проведе, два љета себи продуже живота. — По читавом Ловћену можете свуда ићи, од какуна до катуна, од колибе до колибе, свуда ћете лијепо и весело бити дочекани, свуда ћете наћи разговора и забаве, свуда ћете бити понуђени различитим бијелим смоком и густим овчим млијеком у које обично метну грудну снјега.

Ту је владика Раде провео оне дане, што се у сваком животу броје међу срећне; ту је он, као цар Давид, пасео овце оца својега. Пушка му је била прва забава, а гусле су му биле први учитељ; српска слава била је прва љубав а небо са својим звјездама прва загометка. Са висина ловћенских као дијете, гледао је неизбројно пута, како се сунце иза удаљених, снјежних планина подиже, а уз гусле слушао је pjesму, која му је казивала, да је за оним бреговима Косово и Призрен, да онамо кроз лијепе и плодне земље тече Лаб и Ситница. Неизбројно пута гледао је како се сунце спушта у валове снјега мора, а pjesма му је казивала, да иза тога мора живе Латини. Са висина ловћенских могао је видјети све границе малене Црне Горе, а гусле су му помињале далеке и непрегледне границе пространог српског царства. Видио је Црногорце стијешињене у ове кршчеве, а pjesма му је казивала, да су узели Турци ноље, а Латини море, а њима остале само ове камените и неплодне горе. Ни помишљао није, да ће он негда бити владика, владалац оног пошљедњег независног огњишта велике Дуканове државе. Ловћен је био његов, на што друго може ножељети његушки ђегик?! Станови његовог оца били су под самим врхом Ловћена. Ту је било пространо царство његове слободе и његове радости. Ни помислити није могао какве бриге и страсти у свјетским равницама станују. Срећан и задовољан радовао се сваком дану свога живота, јер му је сваки дан доносио нове забаве пуне радости и весеља. Ловћенски орлови једини су били, којима је завидио што имају крила...“

Боље од прослављеног нашег чика-Љубе, вели „Дубровник“ нико није писао о Црногорцима и Ловћену, с тога мислимо, да би свака даља наша ријеч, или ичија друго, била сувишна и без вриједности. Једино ћемо надодати оно,

са Руриком. Вагреним ријечима заговарао је патријарх Хермоген избор једног Романова.

Уза све то одлучило се је већи диобојара за Ладислава. Само је требало задобити привољу његова оца, пољскога краља Сигисмунда. Једно одасланство, које су водили Василије Глоцин и патријарх Филарет, пошло је пољском краљу, који је изјавио, да би сам желио да постане царом Глоцин и Филарет остали су као заробљеници, а интезивно је настављен рат против Русије. Напокон се Руси увјере, да се са Сигисмундом не може ништа учинити на лијеп начин, за то одлуче да прихвате за оружје. Градови су саставили народно домобранство, руско је племство организовало народне одбранбене чете, а Козаци су дошли у помоћ. На чело ове војске постављен је трумвират; кнез Трубешкој, бојар Заруцки и Прокоп Љапунов.

Међутим се је појавио нови лажни Димитрије, а то је школски учитељ Иван, који је рођен у Москви, а у Пољској одгојен. Пољски краљ Сигисмунд заузео се за њега и дада му прилике, да поведе војну против Москве. У исто доба настале у Новгороду побуна, којом се нишло за тим да се изабере за цара један од синова шведскога краља Карла IV. Положај је постао заплетенији него икада, тим више, што се је појавио и трећи лажни Димитрије, дивши ђакон Исидор, који је био знатан број присташа и у Пскову се прогласио за цара.

У овој тешкој невољи спасао је руско царство — како кронике причају — је-

што је краљ црногорски Никола, одговорио дописнику париског „Temps-a“ а у Петрограду, кад му се овај звјездно обратио био ради разјашњења, кад су неке руске новине прве биле донијеле вијест, да краљ црногорски Никола кани, да уступи Аустрији брдо Ловћен. Ево његовијех ријечи: „Брдо Ловћен је Олимп српски, споменик је подигнут божјом руком слободи и њезиним бранитељима, колико је то наше славне династије, подножије је то маузолија пепела Петра Петровића Његоша. Ловћен се одупро и онда кад су дивљи Азијати били стигли до пред зидове Беча. Тако ће се одупријети и у будуће. Својим високим врхунцима Ловћен нам је мио, и за нас је драгоцијенији, него кад би био један велики, огромни дијамант!“

КЊИЖЕВНОСТ, УМЈЕТНОСТ, ПРОСВЈЕТА

Поправак вестибила Диоклецијанове палаче у Сплету. Повјеренство Диоклецијанове палаче у сједници априла 1909. закључило је, да се овај интересантни дио палаче цара Диоклецијана поправи, јер је била велика опасност да се сруши пошто су се поједини комади од горњег руба проломљене кубе одавна одцјепивали те падали на улицу. Ова округла дворана (рашта је и зову ротунда), прва од одаја царевих, висока 17 м. до почетка свода, а у промјеру 12 метара, имала је 4 издубљења у којима су стајали кипови, а била је посводена на кубе. Горњи дио ове кубе пао је прије доба Марка Марулића (1450.—1524.), како то произлази из његова писма пријатељу Дмини Папалићу. Вас је вестибул био облијепљен финим ситним разнобојним стакленим мозаиком, од кога су се наша три комадића — сада у археолошком музеју у Сплету — пригодном деломичног поправка ове ротунде год. 1898., а један комадић год. 1912. пригодном радикалног поправка.

Изнашаће г. 1898. у кубу овога вестибила, након што бијаше објављено у Bulletin of archeology estoria dalmata, дало је повода учењацима, да проучавају ово питање. Мозаик у кубу јест управ особина византиске умјетности. Он се је развио на истоку, у Цариграду, V. и VI. вијека сјајним базиликама, особито у Hagia Sophia, те одатле прешао у Равену, одакле у Милеку у Св. Марка и т. д. Али се је понављено први пут у кубу вестибила Диоклецијанове палаче, одмах почетком IV. вијека (около год. 300—305.)

Полазећи са становишта, да старе споменике треба уздржавати, а не поправљати, т.ј. поправљати само у толико, у колико треба за њихову стабилност, да се наиме уздрже, повјеренство Диоклецијанове палаче закључило је, да се повратак ограничи на строго узбржавање ове Ротунде.

Да се би порушиле приватне куће околне Ротунде и без обзира на трошак за њихову набаву, била би по свој прилици пала и Ротунда, коју држе около стојеће куће. Пошто је ово било немогуће, закључило се, да поправка буде изведен тако, да остану куће наоколо, да остане јавни пролаз кроз Ротунду и испод ње, а она да се поправи. Главно је било уредити и учврстити горњи руб куба, да се даље не троши, не пада, и поправити поглавито лијеви издубак на улазу до његова темеља, много дубље испод садашњег плочника улице. Ово се постигло у кубу мрежом жељезног

дан обичан грађанин, месар Козма Минин, старјешина једног предграђа у Нижњем Новгороду. Он је позвао Русе на крајњи отпор и предложио, да се за војсковођу изабере кнез Димитрије Поскарски. И скоро цијела земља прикључи се овом позиву. Са свих су страна долазили ратници у Ярослав, гдје се имало одржати земаљско вијеће „Земски Совјет“. Наконтепшких бојева успјело је војсци, којом је заповиједо Поскарски да присили Пољске и Козаке на узмак и да их напокон протјера из цијеле Русије. На 21. фебруара по старом календару састали су се бојари и Москви, да бирају новог цара. Требало је, да овај потјече из које племићке породице. Сада је лако било доћи до споразума. На Шујске се више није мислило, а Галицин је био у пољском ропству. Најпопуларнија племићка породица била је још увијек Романова, које је прадед Андрија Кобила, почетком XIV. столјећа или можда још прије преселио из Пруске у Москву, гдје је наскоро био увршћен у бојарски staleж. Осим тога су Романови женидбом дошли у сродство са Руриковићима, што је давало доста изгледа, да ће их запасти пријестоље. Сам митрополит Филарет припадао је породици Романова, ну био је још увијек у пољском ропству, а осим тога није могао као свештеник бити биран за владара. Ну он је имао сина, којему је тада било 17 година и којег су се душевне врлине способности у велике цијениле. И тако су овога дана тог Михајла изабрали за цара заступници племства, свештенства и градова. Након дугог оклијевања изја-

ЛИСТАК

300-годишњица куће Романов

Минуло је сада управо 300 година, кад је у Русији дошла на владу кућа Романов, триста година повјести једне обитељи, која је од вајкада давала руском царству царе, триста година повјести саме руске државе.

Године 1598. умре цар Федор I. С њиме нестане и задњег кнеза из куће Рурика. Мутна атмосфера и црни облаци ви прекрили су били руску државу. Градови и села потонуше у праху и пепелу а руски народ бјеше скоро изнемогао и једнодушно нагињаше за јунаком, који би учинио крај овим недаћама и државу ослободи свих тешких кушања. И сакупише се руски бојари, да бирају свог владара. Изабрали су Бориса Годунова, који је још за Федора имао цијелу власт у рукама. Прве године Борисове владе корисне су; нарочито је стекао велике заслуге радећи око државне организације. Ну већ од године 1601. показали су се многи претеденти, који су се издавали мјесто брата Федорова, великога кнеза Димитрија, на су тако створили оншти заплет. Први лажни Димитрије био је бивши калуђер Отрпиев, којему су у његовој акцији највише помогли Пољаци. Војвода Мнижек од Сендомира заузео се за Отрпиева и обећа му, ако цар постане, своју ћерку за жену. Такођер је према њему показао наклоност и пољски краљ Сигисмунд III. и дозволно је свим пољским великашима, да

цемента околу цијелога руба. Један издубак југо-западни, који је био у посве лошу стању и вас пророван у својој унутрашњости, јер је у њему и околу њега до год. 1896. била кућа, био је сасвијем напуњен цемента и затворен. У другом издубку, источно сјеверном, била су за већу сигурност, затворена врата улаза у кућу страга, државне власности.

Издубак југо-источни био је затворен и напуњен због стабилности зграде још назад којих 80 година. Све веће и мање пукотине на Ротунди биле су облијепљене и сва уређене. Покрај једног и другог издубка уредио се мали вртић и засадио наоколу бршљаном, да прикрије модерне поправке на њима, а по средини посадило се ниских биљака.

Поједини камени балвани у протирону вестибула, који се бијаху размакли, учвршћени су бронзаним квакама.

Двије одавна запуштене капелице, узидане међу ступовљем протира, она на лијеву св. Рока, из год. 1544., државне власности, и она на десну из год. 1650., приватне власности, остају, како је то повјеренство Диоклецијанове палаче зајачило у својој првој сједници у априлу 1903. На ону св. Рока на лијеву, метнут је мали звоник, какав је прије био, као настанак већ постојећем у другој капелици.

Рађње су бале изведене од маја г. 1912. до конца јануара 1913. од фирме Ед. Аст. & др.

Сада је брига повјеренства Диоклецијанове палаче, да уреди стару Бискупницу, и отвори пролаз уза њу на подневу, од плокоте св. Дује до Плокотице Душина, тако да одскочи у потпуној својој висини Диоклецијаној маузолеј, по већ израденим нацртима.

Издавање народних пјесма Управа Државне Штампарије у Србији, по одобрењу Министарства Просвјете, почеће ускоро да издаје народне пјесме у јевтини, илустрованим издањима. Свака ће се свеска састојати од 10 штампаних табакана, а продаваће се по 20 цара комад. Прва оваква књига, у којој ће бити најљепше пјесме о првом и другом устанку, већ се увелико ради, а убрзо послје ње почеће се радити и остале. У другој књизи ће бити пјесме о боју на Косову, у трећој пјесми о народном љубимцу Краљевићу Марку, у четвртој пјесми о величини народној под Немањина, а у петој, и пошљедњој, пјесме о славним ускоцима и хајдуцима. Прва пјесма ће се, ради огледа, штампати у 10.000 примјера. Ко поима значај народних пјесма за буђење и одржање националне свијести, умеће да оцени овај лијепо рад Државне Штампарије.

„Босанска Вила“. Изашао је 2. број „Босанске Виле“ од 31. јануара са овим садржајем: Стихови: Свек. Стефановић, Акорд. — Сима Пандуровић, На каменој клупи. — Вељко Петровић, На танкој жици. — Проза: Борисав Станковић, Наза. — Антон Чехов, Ветропир, превео Јован Максимовић. — Уводни чланак: Алекса Шантић од Мил. Павловића. — Различити чланци: С. Дурићин, Вјечна дјеца, превео Јован Максимовић. — Српске народне умотворине: Деспотовићи, из збирке Н. Т. К.— Султан и мугалчија, забиљежио Душан Р. Вукановић. — Листак: Оцене и прикази. Др. Фра Јулијан Јеленић: Кultura i bosanski franjevci од Дра Петра Коленића. — Биљешке.

вио се овај приправан, да прими понуђену му част. И тако је дошао први Романов на руски пријестоло.

Данас кад се ето навршило од та да читавих 300 година је спомен на Русију, каква је била за првог Романова, драгоцјени драгуљ у ризници историчких успомена руског царства. Из тих година има читава хрпа интересантног материјала. На првом су реду кронике, које су мршаве од доба цара Михајла, али којих добар број сеже до Петра Великога. Посебна грана историчке литературе започиње управо концем XVI. и почетком XVII. стољећа: мемоари. Отац првог Романова, митрополит Филарет, сам је писац „Рукописа Филаретова“, који истина није потпуно сачуван, али садржи у себи исцрпне податке о времену од 1606. до 1614. Надаље су тада изашли мемоари кнеза Семена Шаховскоја. Од кореспонденције из доба првог цара из куће Романова, која је вриједна, да је повјест спомених навађају се сада писма цара Михајла његову оцу, за тим писма ноне Марте, царице Еудоксије и т. д., у којима има веома много културно-историчких биљешака. Такође потјечу из тог доба разне исправе, пјесничка дјела и извјештаји иноземца, који садрже занимљиве податке о приликама и обичајима руског царства за владе првог Романова.

Судећи према расположивом историчком градиву, може се рећи, да је Русија за владе цара Михајла, којему је отац Филарет давао савјете, настојала да пође путем напретка. Када је царство склапањем уговора са Пољском и Шведском би-

Праведан рат

Турци су прошли тамо: све је у ружевињама и згаришту...

Виктор Иго.

Историја памти свакојаке ратове. Неки су ратови били ради завојевања, неки ради пљачке, неки ради славе, вјере, националности, ослобођења и т. д. Рат може да буде правичан или неправичан, према томе зашто се води. У опште се може рећи да је више било неправичних ратова, него правичних, а као пошљедница излази, да кад не би било неправичних ратова, не би било ни правичних.

Ратови од стране Турске сви су били неправични, јер је Турска ратовала ради завојевања, ради стварања што веће државе, којој нације морају да робују. Све док је год Турска напредовала, сви њени ратови били су неправични. Ратови так, који су се почели ради ослобођења, јесу правични. Према томе сви ратови на Балкану који су били за то, да се хришћански живаљ ослободи турскога јарма, јесу оправдани. Као један од најзатних јесте овај пошљедњи балкански рат.

Изузимајући Немачку и Аустрију, цио културни свијет симпатише балканским народима у њиховој борби противу Турака, јер види да је то један од најправеднијих ратова што их историја памти.

Још у четрнаестом стољећу прешли су Турци на Балкан и падом Византије (Цариграда) 1453. год. потпуно се ту учврстили. Пет и по стољећи је већ како Турци пустоше по Балкану и југо-истоној Европи. За све то вријеме нијесу учинили ни код самих себе никаквог напретка на културном пољу. Њих историја зна само као једну завојевачку хорду а не као нацију која се попела на извјестан ступањ културе. Они су управо ништиоци културе, јер прије њиховог доласка на Балкану је било више културе, него у западној Европи, па ето послје пет и по њекова није се под Турцима ни мало коракнуло. Они су уништили оно што су затекли, а ново није ништа створено.

Новој култури на Балкану ударили су темељ Срби својом револуцијом под Кара-Ђорђејем 1804-те године, а годином 1821. култура Балкана стаје још на здравије ноге, ослобођењем Грчке.

Турци су једини народ у свијету који је живио својим државним животом, и то на најпогоднијем мјесту на земљиној кугли, на мјесту дакле између Истока и Запада, па да ни мало не одскочи у култури. Они немају ни пјесника, ни вајара, ни сликара, ни филозофа, математичара или астронома; они дакле немају ништа чиме би их могли учвршћавати у извјестан степен културе. Они су уништили културу коју су затекли, нијесу допустили да се друга створи а сами нијесу никакву створили. Ето то је сва њихова заслуга.

Историја Турске и није ништа друго, него потлачивање народности, наметање религије, робовање потлачених и мучење, тако, да ни они сами нијесу имали ни времена ни подобности да се култивишу, нити су пак то дали потлаченим народима.

По својој карактеру Турци су до данашњега дана остали онакви, какви су дошли. Ма данас има Турака високо школованих, ријетко да их има високо по човјечанским осјећајима, т. ј. неки су од њих успјели да свој ум донекле про-

ло према споља осигурано, обраћена је највећа пажња на унутрашње реформе. Филарет је добро познавао западне европске прилике, па је свом сину дао у главном начело, према којима се има организовати војска. Као инструктори дошли су из западне Европе страни официри, који су образовали руске регименте, страни су инжињери изградили заводе, гдје су се лијевали топови и танета и произвађао се барут. Стручњаци у рудокопима и занације познани су у земљу, а свом се силом порадило да се што боље среде финансијалне прилике. Парламенат, који је сазван 1919. године закључио је, да посебни изасланици пропунују све градове, да приредне тачан попис становништва и да извјесте о привредним приликама тих градова. На основи извода ових изасланика заведен је порезни катастер. Пошто је проведена и реорганизација посједовних прилика, могло се доћи до новца, који је потребан за домаће газдинство.

Године, у којима је Махајло, након очеве му смрти сам владао, протекле су мирно. Мало за наредно образовање. И још је много тога требало радикално реформисати, много је тога остало још увијек по старом, али уз све то може се рећи, да је било при крају доба буна, а да је наступила нова и боља ера, коју је створио први Романов.

У цијелој Русији, а особито, у Петрограду, спремају се велике свечаности у част навршетка тристагодишњице владања династије Романова. Ово је службени програм те свечаности:

свијете, али у њиховим осјећајима остаје још увијек мрак. Да би ово потврдили, навешћемо један допис једног аустриског дописника, који пише о утисцима, налазећи се у друштву неколико образованијих Турака официра.

„Један од њих“, вели дописник, „по звању поручник, који је свршавашо школе у Њемачкој, рече: „Не мислим да сам бруталан, али ако ја и моји људи будемо ишли у Бугарску, дајем вам часну ријеч, да неће остати ни куће, ни жене, ни дјеце, ни старца!“

Турци нијесу могли посвједочити ове ријечи у Бугарској, али су посвједочили у Старој Србији и Македонији при својој повратку послје пораза.

Један француски лист карактеришући праведан рат балканских народа, противу Турске, вели слиједеће:

„Зашто су ови слободни народи објавили рат Гурској? Да ли да подвргну под своју власт стране народности? — Не. Да ли да се обогате? — Не. Да ли ради славе или задовољства да се крв пролива? — Не. Они су узели оружје и на путу су да жртвују своје благостање, свој новац, и животе своје, да би ослободили своју једнокрвну браћу испод турског јарма коме су они такође робовали. Рат дакле, који су они објавили, јесте праведан рат, рат спокојства и слободе.“

„Према томе наше симпатије, као и свих Француза, јесу на страни балканских народа који греде култури и цивилизацији. Који су, излажући се великој опасности, учинило оно, што велике силе нијесу могле учинити, гложећи се око поделе турске територије. Балканским државама, дакле, желимо једну потпуну и славну побједу.“

О арбанаском народу

Данас, кад се мисли да је аутономија Арбаније готова ствар, неће бити без интереса, да и наше читаоце упознамо са неким однојима арбанаског народа, који ће се, ето на један, у историји јединствен начин дочепати „слободе“ и почети „сам“ одлучивати својом судбином.

Између многобројних путника, које је Аустрија често пута слала на проучавање Арбаније и арбанаског народа — особито се истиче аустријски инжињер Карло Стинмец, који је под заштитом аустроугарских консула и увијек одседајући код ффратара у специјалној мисији пропутовао цијелу сјеверну Арбанију и о томе путу написао двије књиге: „Сјеверна Арбанија“ 1910. и „Од Адрије до Црнога Дрима“ 1911., у којима између осталог пише о арбанаском народу ово:

Народ једе искључиво сух кукурузни хљеб, за који доноси кукуруз чак из Метохије.

Сточарство је јако опало, а пошљедница тога је убога сиротиња. И овдје у Бшкашу (као и многим другим племенима) многе породице умиру од глади, с тога их је врло мало, који се не би могли похвалити пљачком. Зато власти хапсе сваког Бшкашанина, кога нађу у равници, па сишао с планине с миром или у злој намјери. У оближње вароши не смију ни да привире. Једино што жене могу доћи на пазар. Пљачкашки су походи из давине уведен обичај, коме се подају и без икакве материјалне нужде.

Све те жупе уживају аутономију, коју су им власти признале, као што ужива

6. марта у прославу 300-годишњице владања династије Романова служиће се у свијем црквама царства свечане службе, послје извршених религиозних литија. Иза религиозних церемонија прочитаће се царски манифест, а војништво ће искарати своје почасти. Истога дана ће се у Москви у stolној цркви Успенски читати свечана служба божја, којој ће присуствовати заступство московских области, генералитет, адмиралитет и сви дворски чиновници и дворске госпође, које бораве у Москви. Служиће митрополит московски Макарије, уз асистенцију високог свештенства. Негдашња пријестоница државе биће на вечер освјетљена. У 8 сати у јутро тога дана објавиће 21 топовски метак становништву почетак свечаности са бедема петроградских утврда. 300-годишњица биће прослављена у Казанској stolној цркви, а на вратима држаће стража одјељена царских гранадера са својом саставом. Свечану службу којој ће присуствовати заступници државних власти и многе депутације различних савеза, као и државне организације царства, читаће митрополит петроградски Владимир. а присуствоваће јој цар Никола, који ће доћи у пратњи своје фамилије и великог кнеза престолонашљедника, као и многобројних других великих кнезова и кнегиња. На путу, куда ће пролазити царска поворка, правиће ученици војничких школа и чете дуги шпалир. На улазу у казанску катедралу благословиће митрополит цара и његову фамилију посвећеном водичом, те, чим величанства засједу своја мјеста у цркви, прочитаће архи-

и католичка Малесија сјеверно од Дрине и Миридита. Али у самој ствари су сва три жупе независне. Не плаћају пореза, сами своје послове свршавају, а ни Скадар ни Стамбол их се баш ништа не тиче. Турчин ће проћи кроз те крајеве само с великом војничком пратњом. И у Басји, као и у Ксељи, Селити и Лужји влада потпуна анархија и лична независност. Овдје је сваки за против свих. Са убицом, разбојником или лоповом има да раскрсти дотична породица како зна и умије, племе као такво у то се не мијеша.

По карактеру Ксеље су слични Миридима. Као и они и ови жаре и пале. У пљачку је полазило обично удружено 50—100 људи. Данас иду и у мањим одредима. Нарочито је ранијих година цвјетала ова грана привреде.

У самој жупи је још већа несигурност него у горама. Селјани из једне општине нијесу већ више сигурни у другој. Разбојништва су врло честа, па се не кло-не ни мучких нападаја (Стр. 40.)

У селу Мрени убили су неког младића. Његов брат скупи 15 пријатеља с њима у пољу нападе кривца и његове и четворо их убију а седморо ране. Ово убиство на велико, које је бацило у крвну освету многе обитељи узбунило је читаву општину. Нико није смио из куће на поље нити с поља у закрвљени крај. Из кућа се пуцало и дању и ноћу. (Стр. 43.)

Нијесам хтио прво пријећи Селиту, јер ме копало, да покушам завршити у Лурју, у ту тајанствену жупу, у коју још није крочила нога странчева. Врло узбуђен очекивах одговор. Марко Зочи, испружен крај огњишта, јер га тресијаше грозница, рече ми без околишања, да ми у томе не може бити на руци, а и не вјерује, да ће се наћи неко, ко ће тако пратити. Сва су мољакана била узалудна. Чак ме напустише и досадањи пратиоци, јер су се бојали, да воде Европејца у чисто муслиманску жупу, за коју се зна, да мрзи и презире странце.

Ипак је неко успио и груди су ми се надимале при промисли: та је ли могуће, да ћу за који час бити у Лурји, коју још нико није видео, која се споља оградила мржњом, а унутра је сатије крволочност, којој нема равне у цијелој Арбанији. (Стр. 53.)

У цркви... Одох горе на заперту. Вјерни су по мало долазили. Људи сједоше прекрстив ноге сви са пуним реденицима око појаса и мартинком (пушком) у руци. Чудан приказ у храму мира.

Крвна освета... Од 300 породица у жупи 250 су у крвавој освети. (Стр. 48.)

У Ксељи је необично велик број оних, који не смију ни да се макну из куле из бојазни пред осветом. (Стр. 41.) Због тога људи здрави читави труну као у тамници. Био сам изненађен строшошћу и пошљедицама прикривања ушљед крвних освета. У одаји ме дочекаше два човјека, чија је тамна лица испила брига, као код робљаша. Дванаест година обожја се браће нијесу макла из куле нити се могло знати, кад ће се то једном завршити. (Стр. 24.) Није ни мало без интереса забава, којом се занимају ови заробљеници, кад им постане досадно. Из пушака би гађали из једне куле у другу, ако им је на домаку. Из ове би се исто тако одговорило вагром из пушака, па би то прихватио и сви остали сусједи надражени борбом, те би одјекивао читав крај од дивљачке пуцњаве. (Стр. 67.)

ђакон царски манифест, а митрополит ће уз ситуацију чланова Св. Синода и високог свештенства одслужити благодарње. Послје молитве, коју ће архиђакон прочитати за величанства и царску кућу, биће испалена салва, праћена звоњењем свијех звона. Послје извршених религиозних церемонија вратиће се величанства у зимску палачу, гдје ће примати честитке државних и дворских достојанственика, председника и чланова државне думе и државног вијећа, генералитета, адмиралитета и заповједника појединих војних зборована, који имају своје посаде у главном граду и околини. Петроград, качина и градови Царскоје Село, Петерхоф, Качина и Павловск биће на вечер расвијетљена и окићена заставама. 7. марта у 10 сати прије подне примаће царска фамилија у зимској палати заступнике мјесних области као и депутације организације различних staleжа. У 5 сати по подне биће примљен дипломатски збор. На вечер биће у Маријном позоришту свечана представа, којој ће присуствовати царска фамилија и позванници. 8. марта примиће цар у зимској палачи у 12 сати, земаљске депутације са њиховим старешинама на челу, послје чега ће бити дине у по-част депутације. 9. марта биће у зимској палачи гала-дине, којему ће присуствовати царица удовица као и велики кнезови и кнегиње са претњом.

Први људи спавају обучени на хасурама, папрати или крзме.

Новац је слабо у течају, ту још влада замијена. За размјену служе: жито, коже, осушен духан у лишћу и т. д. (Стр. 23.)

И поглед свега настојања мисионара полигамја (вишеженство) код хришћана је честа. У једном случају је чак и обичајем прописана. Ако од два ожењена брата један умре, други је дужан да удружи прима као узгред жену. (Стр. 20.)

Монсињор Паскале (бискуп) упути ме на капетана Тренка Кола Прга у Нершенско. Капетан је титула миридистских племенских главара нарочито чланова кнежевске породице, чији је шеф Тренк Диб-Дога данас у изагнанству у Цариграду. Одмах потражисмо његову кулу. Слуга нас пријави. Попех се у одају и поздравих старог капетана с поштовањем које приличи његовој достојанству. Поунуди нас кафом и изврским духаном, али уз пркос све препоруче бискупове, дочека нас с неповјерењем. Неповјерења брзо нестаде, кад казах да долазим из Босне и кад му на српском језику лијепо одговорих, што ме српски лијепо питаше. (Стр. 48.)

Муслимански планинци нијесу фанатичне присталице ислама а вјерност према Турској управља се према томе како им влада излази на сусрет. (Стр. 54.)

Жељу за аутономијом гоје само на страни. У горњој Арбанији највише да о њој теориски говоре само свештеници.

И онако већина племена је и без тога аутономна. Толико су ограничени духом, да не могу да схвате једну вишу целину.

Зар да се Некајци и Шољи занесу каквом другом идејом осим узајамног истребљавања.

Зато сви жељно очекују окупацију. (Стр. 57.)

Овако би могли и даље продужити, али и ово је доста, да се види какво јамство даје арбанаски народ за свој будући самостални живот и државну организацију.

Неће ли будућа самостална Арбанаска постати нови извор немира и немира на Балкану? Неће ли будућа самостална Арбанаска у догледном времену изазвати нови ратни метеж са свима његовим страшним пошљедицама у цијелој Европи?

Питање ратне оштете

Бугарска је у име балканских савезника саставила овај експозе о питању ратне оштете, која се има тражити од Турске:

Прије прекида преговора о миру поведених у Лондону између Балканског Савеза и Турске, „Тан“ и неколико других страних листова изјавили су, да савезници не би требали да настојавају да им Турска плати ратну оштету, јер се иста налази у тешком финансиском стању и јер ће балкански савезници бити довољно подмиренени уступањем извјесног земљишта.

Пошто су преговори односно питања земљишта, које Турска мора уступити побједиоцима бескорисно отезани, — што је и учинило да се преговори о миру прекину и рат настави — представници савезних држава нијесу стигли да поставе на дневни ред конференције питање ратне оштете. То је питање требало проучити према инструкцијама представницима тек после ријешања питања о земљишту. Чињеница, да ратна оштета не бијаше стављена на дневни ред због горе наведених разлога, не може бити тумачена у смислу, да балканске савезне државе а на првом мјесту Бугарска, немају права да од Турске траже оштету или да нијесу имале ту намјеру. Захтјеви савезника у томе погледу толико су разложни колико и правични. Ушљед изјаве владе савезних држава, да су исте готове примити на себе један дио отоманских државних дугова да се не би оштетили повјериоци Турске анексијом ослобођених покрајина, било би неоправдано рећи, да је неумјесно тражење ратне оштете, особито после обновења, једино погрешком Турске, ратних операција, које донијеше нове жртве и које још више повећаше трошкове поднесене у првом периоду рата и у току преговора о миру, који не успјеше.

На првом мјесту — а то је у току потоних четрдесет година постало опште правило — да побјеђена држава плаћа побједиоцима оштету одређену да накнади огромне губитке ушљед рата, које је побједитељ претрпио на својем финансиском и економском пољу, — губитке, који ушљед самих потреба савременог рата сваког дана све више расту и све их је теже накнадити. Садашњи рат, предузет ради ослобођења хришћана у Македонији и вилајету једренском и ради стварања повољних услова за културно развиће тих покрајина у миру, био је од Турске наметнут Бугарској и Србији. Одиста, Турска је с презрењем одбацила предлоге Великих Сила и балкан-

ских савезника односно увођења реформа обећаних прије 35 година, шта више неколико дана прије по што су савезници отпочели војне операције, Турска је заподјела са пограничном српском војском и већ је вршила непријатељства наспрам својих савезника било запљеном артиљерије и бродова једних, било уништавањем народа у провинцијама другијех. Најпослије, Турска је та, која је прва објавила рат Бугарској, Србији и Грчкој.

Разлози, због којих Бугарска тражи да Турска буде принуђена да плати извјесну суму као ратну оштету, не само да су основани и оправдани, већ су засновани и на привредним и финансијским потребама земље. Кад једном Бугарска узме на себе један дио турског државног дуга и кад се обвезе извјесни дио, тад она извјесно прво вријеме не би ни на који начин могла бити накнађена приходима ослобођених покрајина, јер је већи дио потоних остао без становништва ушљед исељавања Турака, који се разбјежаше по повлачењу турске војске, као и ушљед истребљења хришћанског становништва које је приповлачењу извршила саматурска војска. Осим огромних трошкова које ће Бугарска подносити ради обезбјеђења културног напретка крајева који ће бити анектовани, Бугарска ће се морати у исто вријеме старати о издржавању породица погинулих и ратом онеспособљених (више од 25.000 погинулих и 25.000 онеспособљених). Мораће се старати у току 25—30 година плаћајући годишње више од 10 милиона франака пензија. Одмах по свршетку рата да би се одржала на пређашњој висини, Бугарска ће морати приступити поновном наоружању своје војске (што ће такође проузроковати огромне трошкове), пошто је већи дио оружја, којим се служила у рату, неупотребљив. Одвојено од два три дијела главних трошкова, којима ће Бугарска убрзо бити изложена, народна привреда у току више година осјећаће рђаве пошљедице рата, јер више од четири мјесеца влада тешки застој у трговини и индустрији, чега ће бити неминовна пошљедица у маси банкротство трговца и индустријалаца и занатлија. Не треба умањивати ни значај губитка земљорадника с једне стране, што јесенас због рата није ништа на вријеме усијано, с друге стране што због продужења рата долази у питање и земљорадња у прољеће, у којем случају цијелој земљи пријети глад у овој години. Ништа мањи нијесу губитци и у сточарству с тога што су више од 200.000 коња и волова пропаали или постали неупотребљиви сатрвени се служећи војним потребама. Један велики дио стоке пропао је за народну привреду. Све ове огромне губите тешко је оцијенити и немогуће у цијелни накнадити губитке, које је турска као једини изазивач рата проузроковала, као једини кривац што су се кроз десет неђеља отезали преговори о миру, пошто су ратне операције биле обустављене 5. новембра 1912. на основу телеграма Великог Велира од 30. октобра, којим је тражено закључење примирја а да се ипак није могло доћи до закључења мира, јер Турска није могла или није хтјела увидјети да је побјеђена. Због свијех поменутих губитка сасвијем је природно да Турска једина мора бити одговорна. Она мора накнадити поменути штете плаћањем ратне оштете. На тај начин, пошто буде потврдила успјехе савезника уступањем освојеног земљишта, она ће осјетити одговорност, чији терет полажу на њу правда и правичност. Нема сумње да је правда на страни побједоносних балканских савезника и да је Турска, пошто је још и побјеђена, једини кривац

(Свршиће се)

Турска тражи мир

„Daily Telegraph“ доноси из Цариграда: Вијест, која се јуче раширила, да ће доскора доћи до поновних преговора, ушљед разговора Сир Едварда Греја и Тевфик-паше, изазвала је велики утисак. У познатим круговима чуде се, што баш овај кабинет тежи за миром, али се не чуде они, који познају темељ младотурске политике. Династија и Младотурци слажу се у овим двијем истинама:

1. Европа је сложна у том, да се Дринопоље има одступити.

2. Апсолутна је потреба, да се ваља одмах побринути, како би се консолидирало турско господство у Азији, које би могло скоро угрозити посредовање Русије у јерменским стварима и сепаратистички арапски покрет, подупуран морално од Енглеске и Француске.

Још више Младотурци познају врло добро расположење турскога становништва.

Друга горња тачка доводи до озбиљне дилеме: консолидација турскога господства у Азији, али проузрокује и питање

престижа калифата. Шта ће бити од тог престижа, пристане ли турска влада на ноту потписану од својих непријатеља шест хришћанских поклицара, те једноставно изручи читав Архипелаг, Дринопоље и Румелију.

С друге опет стране, како је могуће добити финансијалну помоћ потребну не само за вођење рата, него и за исплаћивање мјесечних плата чиновницима, који умру од глади, а да се Турска подвргне једнодушним савјетима Европе?

Да се турска влада изваби из те ситуације, створен је шљедећи план за акцију:

1. Радити као да нема рата и стицати повјерење и симпатије Европе не обећањима, него провађањем реформа и именовањем страних савјетника за разне послове.

2. Саставити ноту, у којој неће бити одбијени захтјеви велевласти, него ће се апелирати на чувства хуманости, да се стекне ради Дринопоља нужно уважавање. Што се пак тиче Архипелага, то треба за њ добити нужне гаранције за одржање мира и реда у Азији.

3. Употребити добре интенције велевласти и тражити, да европа задовољни економске захтјеви и да пристане на дефинитивно уређење питања капитулација на начин, да се утјеши клонуло јавно мњење.

4. Употребити колективну ноту велевласти о балканској кризи у сврху, да се частаве о тим питањима преговори с Европом, која је наравно објективнија и помиријивија, јер је директно мање заинтересована, него ли балканске државе. Природно је дакле, да нема опреке између изјаве министра спољних послова, који је рекао, да Хаки паша није пошао у Лондон, да отвори балканску конференцију, и изјаве Махмуд-Шефкет паше, који је допустио могућност поновних преговора. Махмуд-паша алудирао је на преговоре с Европом, а не с балканским државама. То је битна тачка, коју ваља истакнути.

У кратко, турске су жеље шљедеће:

1. Ради Дринопоља и Тракије задовољење стичких и религиозних чувстава муслимана уопште; ради Архипелага јамство сигурности блиског азиског континента.

2. Задовољење јавног отоманског мњења у економским питањима. Влада ће у ту сврху директно преговарати с Европом, стичући њене симпатије и провађајући одмах важне реформе.

Тешко је питање, хоће ли влада Махмуд-Шефкет паше бостићи све што жели.

Част Србији!

„Sloboda“, орган хрватске пучке напредне странке у Далмацији доноси на уводном мјесту овај чланак:

Овај усклик чује се данас из уста сваког Славена, а можемо рећи и цијелога чо-вјечанства, које прати балканско-турски рат. Поступање и понашање Србије колико прама велесилама, толико прама балканским савезницима таково је, да свугдје добива признање и поштовање.

Од првога почетка рата па до данас, била је тактика српских дипломата, тако исврствна, тако одлучна и дипломатска, да јој то признају и сами непријатељи па чак и „Neue Freie Presse“, која назива Пашића веома искусним и врским дипломатом и политичарем.

Но наша намјера није да хвалимо држање Србије прзма велесилама, већ да се позабавимо њезиним држањем прама својим савезницима.

У првом дијелу балканско-турскога рата извршила је српска војска своју ослободилачку мисију брзо и одлучно. Дан за даном долазиле су вијести о новим побједама, о новим нечувеним јунаштвима српске војске, која је кроз мјесец дана освојила и ослободила оно о чему је 500 година сањала, чекајући дан одмазде и освету Косова.

И тај дан, велики дан косовске освете, је свануо. Од прве испале не пушке на Мрдарица, па ево до задње око Дринопоља и Скадра, српска је војска освјетлила себи образ, није доживила једнога йораса, већ дан на дан нове успјехе, нове триумфе, нове побједе. Прости војници и официри срљали су голим сабљама у смрт, давајући примјер осталим војницима. Они су умирали презирајући смрт и као да су својим јуначким чинима хтјели да кажу: ми смо живили зато да на дан освете Косова, вратимо Турцима зајам и онда умремо. И тај велики и јак народ малене али јуначке Србије доказао је да је у њему тако јако усађена љубав прама домовини, да се пред домовинским идеалом губе сви други.

Долази примјер, а након њега наставак рата. Малена Србија је часно извршила своју задаћу, али њезини војници не стоје прекрштених руку, они иду да даду помоћницу руку браћи својој да њима помогну да доврше велико дје-

ло ослобођења. Малена Србија шаље помоћ Црногорцима код Скадра; на Чаталци се налазе 30.000 Срба, а код Дринопоља 45.000. Србија дакле шаље око 90.000 својих синова, својих војника у помоћ балканској савезној браћи.

Малена Србија, која може у свему да подигне нешто преко 300.000 војника, шаље савезној брази у помоћ 90.000 војника, 90.000 људских тјелеса ставља им Србија на расположење, и то не за себе за своју корист већ за браћу своју.

Колико самопријегора, колико великодушности има ова жртва великога народа малене Србије? А колико би значење?

Ова жртва Србије нам даје најљепшу слику стања балканског савеза. Промислимо само што би данас Бугари пред Дринопољем и Чаталцом без оно 75.000 Срба, што би јуначки Црногорци пред Скадром без помоћи њихове једнокрвне и једноимене браће Срба? Били имали без те помоћи оних успјеха и побједа, које су до сада имали, и којима се они надају и које их још чекају данас-сутра пред Дринопољем и Скадром?

Ова нам помоћ и жртва Србије доказује, да Балканци као појединци не значе толико, колико значи савез Балканаца, савез браће. Снага Балканаца лежи у њиховој слози, у заједничком раду и савезу. У балканском савезу лежи снага, спас и јакост Балканаца, — он је нада будуће јаке балканске конфедерације и Велике Југославије, којој је овим савезом ударен први темељни камен.

У невољи се познају браћа и јунаци — вели наш народ. У невољи је малена Србија помогла браћу своју. Она је животима синова својих, љешинама палијех јунака учврстила, оснажила и осигурала балкански савез и његову будућност.

Балканци нека само наставе овим путем, јер заједнички окупљене снаге, заједнички жртвама оживотворити ће оне идеале, ради којих су сложено срнули у рат и измјенично дали руку помоћницу.

Србији, која је за савезну браћу своју допринијела велике жртве, веће него за себе, — нека је част. Она је дала путоказ браћи својој, којим треба кренути, док се не изведе задњи чин великога дјела посвемашњег ослобођења.

Над овим великодушним чином Велике Србије и ми стојимо поносни. Жалимо пак јунаке, али се веселимо да се над њиховом крвљу, над њиховим љешинама диже велика и горда зграда балканског савеза. Плачемо јунаке, а кличемо Србији, жалимо жртве, али их и частимо, поносни смо да смо и ми браћа тог великог народа српско-хрватскога.

Великој Србији нека је част!

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ

Општински љекар. До повратка г. Дра Ст. Огњеновића одређен је за општинскога љекара на Цетињу г. Др М. Лоичић, о чему се овим извјештава грађанство.

ТЕЛЕГРАМИ

Берлин, 11. фебруара. — Дански краљевски пар приспио је у посјету.

Мексико, 11. фебруара. — Када су бив. вице-председник Мардера и Суарез превођени у затвор покушали су неки да их ослободе, те су том приликом Мадера и Суарез убијени из пушака.

Беч, 14. фебруара. — Цар је примио оставку Зичија министра просвјете угарског.

Петроград, 14. фебруара. — Глазунов министар морине умро је.

Петроград, 14. фебруара. — Дума је вотирала 485.990 рубаља за романовски јубилеј.

Берлин, 14. фебруара. — Вјенчане Принца Ернеста Августа са принцем Викторијом Лујзом биће 24. маја.

Париз, 15. јануара. — Министар финансија поднио је парламенту пројект односно 500 мил. ради поспјешења радова народне одбране.

Беч, 15. фебруара. — Прохаска, аустро-угарски консул у Призрену, наименован је за консула у Рио де Жанейро.